

Баранчикова Марта
(м. Ужгород)

МАЙБУТНЄ УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ДО ЄС

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як головуючої в ЄС, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України.

Правовою основою відносин між Україною та ЄС є Угода про партнерство та співробітництво (УПС) від 16 червня 1994 р. (набула чинності 1 березня 1998 р.), яка започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань.

Як відомо, стратегічною метою зовнішньої політики українського уряду є приєднання до процесу європейської інтеграції

Оптимістично налаштовані представники української влади пропагандують курс на інтеграцію в Європу. Опозиція ж, називаючи себе реалістами, говорить про низьку імовірність розвитку такого сценарію в найближчі десятиріччя і тяжіє до поглиблення зв'язків з Росією і країнами СНД.

Рисунок 1. Україна між Сходом та Заходом [1]

Після розширення 1 травня 2004 року Європейського Союзу нашим безпосереднім сусідом стало безпрецедентне за масштабами та глибиною інтеграції об'єднання – єдиний ринок з 25 держав, які провадять єдину зовнішньо-економічну політику. Сьогодні більш активна орієнтація України на Захід, що пов'язана з можливістю отримання інвестицій, переданням технологій і досвіду управління, проте це не виключає тих широких можливостей, які відкриваються перед нашою державою на Сході. Вибір між наближенням до

Європи і поглибленням торгово-економічних відносин з Росією і СНД є найбільш актуальною проблемою зовнішньої політики України на початку XXI століття.

Нинішнім керівництвом України, зокрема Президентом Віктором Ющенком, проголошено курс на прискорене інтегрування нашої країни в Європу, вступ у Європейський союз. Але покищо шанси вступу України до ЄС є досить незначними. Наша держава входить лише до 3 групи кандидатів на вступ до ЄС разом з Хорватією, Сербією, Македонією, Албанією і Росією. Можливо, що ситуація зміниться, але вже у більш віддаленому майбутньому.

Варто серйозно задуматися над тим, чи вигідний нам вступ до ЄС взагалі. Чого більше – переваг чи недоліків – ми отримаємо, якщо станемо повноцінним членом ЄС?

Досвід країн Центрально-Східної Європи показує, що не все так легко і просто, як здається на перший погляд. Країни ЦСЄ давно вже зрозуміли, що вступ до ЄС є чимось більшим, ніж деклараціями з трибун і вивішуванням прапора Євросоюзу на держустановах. В таблиці 1 відображені показники деяких нових членів ЄС, а також, для порівняння, взято ті ж самі дані по Україні.

Таблиця 1.

Економічні показники нових країн-членів ЄС та України [2]

Показники	Чехія	Естонія	Угорщина	Латвія	Литва	Польща	Словаччина	Словенія	Україна
Населення, млн.	10,3	1,5	10	2,4	3,7	39	5,4	2	48
Номинальний ВВП, млрд. євро	55	5,5	49,5	7,7	12,2	171	21	19,5	42,1
ВВП на душу населення, % від середнього для ЄС	59	38	51	30	33	39	48	69	-
Іноземні інвестиції, млрд.	21	2,7	20	2,1	2,3	35,7	4,5	2,8	1,1
Зайнятість у промисловості, %	40	35	33,8	27	27	31	37	38	29,1
Зайнятість у с/г, %	5	7	6,5	14	18	19	7	10	33,9

Зайнятість у секторі послуг, %	55	58	59,8	59	54	50	53	53	36,9
Експорт у ЄС, % від загального	69	77	75,1	65	48	70	59	64	26,2
Імпорт із ЄС, % від загального	62	63	58,4	52	43	61	49	68	25,1

Як видно з таблиці, практично жодна з десятки новачків в ЄС навіть на половину не досягає середнього для Європейського Союзу рівня ВВП на душу населення. Виняток становить Словенія, в якій цей показник рівний 69 % від середнього по ЄС. Але це за рахунок малої кількості населення (всього 2 млн). Також Чехія та Угорщина трохи перевищили 50 %. Що ж до України, то в таблиці не наведено цього показника, але за різними статистичними даними він сягає не більше 12 %. Взятши до уваги, що населення України значно більше, ніж у нових країнах-членах ЄС, можна говорити про дуже низький рівень життя громадян нашої держави. Що ж перешкоджає нашій державі на шляху до ЄС? Ось, на думку експертів, найважливіші чинники, що мають негативний вплив на процес інтеграції України до ЄС [3]:

- низький рівень економічного розвитку та недостатні темпи реформ;
- високий рівень корупції;
- недосконалість податкової політики;
- непрозорість і нестабільність господарського законодавства;
- невідповідність рівня демократії європейським стандартам;
- тарифні та нетарифні обмеження у торгівлі з країнами ЄС;
- проблема з захистом прав інтелектуальної власності в Україні;
- проблеми боргових зобов'язань України;
- значна ресурсна залежність України від РФ.

Для визначення перспектив України у відносинах з торговельними партнерами варто проаналізувати процеси, що безпосередньо впливають на конкурентоспроможність. З точки зору ресурсо-економічного потенціалу Україна посідає гідне місце за розмірами економіки порівняно з країнами-партнерами. Маючи вигідне економіко-географічне положення (центр Європи), Україна володіє розгалуженими транспортними комунікаціями (авіаційним, автомобільним, залізничним, морським, річковим, трубопровідним та ін. видами транспорту).

Країна має галузі, що за часів СРСР посідали провідне місце в економічному комплексі: машинобудування, радіоелектронна промисловість, авіа- та суднобудування, металургія, хімічна, легка, харчова промисловість. Україна володіє значними мінерально-сировинними запасами, у тому числі унікальними родовищами, а також значним науково-технічним потенціалом. Проте

сучасні процеси в Україні, що безпосередньо впливають на рівень конкурентоспроможності, відбуваються всупереч ідеології створення ефективної конкурентоспроможної економіки.

Основними перешкодами формування конкурентоспроможності національної економіки є такі:

1. Низька якість та висока ціна національних товарів.
2. Відплив ресурсів (робочої сили, капіталу та сировинних запасів).
3. Скорочення виробництва та робочих місць.
4. Розвиток та поширення «тіньової» економіки.
5. Розрив зв'язків у національних кластерах (наприклад, між виробником і видобувачем сировини).
6. Знищення національної сировинної бази.
7. Нераціональна експортно-імпортна структура, внутрішня структура виробництва.
8. Залежність від імпорту.
9. Перенесення за кордон найпродуктивніших робочих місць.
10. Відсутність у національного виробника необхідних навичок та можливостей конкурентної боротьби з іноземними виробниками.
11. Розташування на території України промислової периферії розвинутих країн, тобто енерго- та екологіємних виробництв.

Саме ці умови характеризують низький рівень конкурентоздатності економіки України, що визначає регресивний розвиток продуктивних сил. Фактично половина секторів офіційної економіки є вимираючою, а через взаємозв'язок суб'єктів на єдиному економічному просторі ця тенденція є загрозливою для всієї економіки. У цьому контексті зрозумілим є відхід суб'єктів підприємницької діяльності до «тіньових» засад ведення бізнесу, оскільки у цьому реалізується прагнення до найрентабельнішого використання ресурсів.

По суті, «тіньова» економіка не конкурентоспроможна, адже рентабельність у цій сфері забезпечена не інноваційними впровадженнями або більшою ефективністю, а за рахунок віднесення збитків до офіційного сектора і «зняття вершків» у «тіньовому». Тобто обидва сектори національної економіки не створюють засади її конкурентоспроможності.

Процеси відродження конкурентоспроможності мають бути комплексно узгоджені, мати системний характер і спрямовуватися у такому руслі [4]:

1. Усунення диспаритетності розвитку. Вжиття заходів, що не тільки відновлюватимуть паритетний режим роботи усіх секторів економіки, а й вирівнюватимуть умови роботи національних та іноземних суб'єктів. Проте на перших етапах можливий відхід від принципів лібералізму в зовнішньоекономічній діяльності, що матиме негативний вплив на національну економіку. В такому контексті слід передбачити заходи щодо посилення капіталотворення в усіх секторах економіки і вирівнювання умов його формування.

2. Створення мотиваційного поля підвищення ефективності галузей народного господарства на розширеній основі:

- введення економічних важелів зростання економіки (ресурсозбереження, інновацій тощо);
- введення контролю за цінами на енергоносії та конструкційні матеріали;
- стимулювання економії енерго- та ресурсовитрат;
- розширення амортизаційної бази;
- введення контролю за монопольною поведінкою;
- організаційно-технічне сприяння малому та середньому бізнесу.

3. Розширення попиту (виробничого та споживчого):

- підвищення на основі ефективної роботи підприємства заробітної плати;
- стимулювання виробничого попиту через держзамовлення та інші регулятори.

Нині проблеми конкурентоспроможності національної економіки України виступають на перший план і потребують ретельного вивчення і трактування у спектрі сучасних економічних процесів. Адже саме просування вітчизняної конкурентоспроможної продукції на європейські ринки збуту повинно стати першим кроком до інтеграції України в Європу.

Проаналізуємо перші наслідки розширення ЄС для України у 2004 році.

Підсумовуючи результати представлені у звіті МЦПД можна вказати на те, що вони мають песимістичний характер, крім прогнозів щодо прямих іноземних інвестицій, а можливість одержання позитивних наслідків розширення ЄС для зростання українського експорту в країни Європейського союзу, можливе лише за умов оптимістичного сценарію, який передбачає цінову еластичність українського експорту, в середньотерміновому періоді.

Слід відзначити, що перші наслідки процесу розширення для України були дещо негативними і завдали певної шкоди українським експортерам. Зокрема через денонсацію угод про вільну торгівлю з країнами Балтії та поширення сфери застосування чинних антидемпінгових заходів на нові країни-члени ЄС відбулося подорожчання українського експорту.

Проте, не зважаючи на вищевказані чинники, які спричинили деякий негативний вплив на розвиток зовнішньоекономічних відносин України і ЄС, прогнозованого спаду торговельно-економічних зв'язків не відбулося. Як свідчить статистика у першому півріччі 2004 року товарообіг з 25 країнами Союзу збільшився порівняно з минулим роком на 46% і сягнув 10, 8 млрд. дол. США. Щодо ПІІ то прогнози підтвердилися і надходження прямих іноземних інвестицій з країн ЄС зросло на 35 % порівняно з першим півріччям минулого року. [5]

Наслідки розширення ЄС для України[5]

Події	Короткотермінова*		Середньотермінова**	
	Песиміст	Оптиміст	Песиміст	Оптиміст
Вплив тарифних обмежень, зокрема:	15	34	15	34
Зменшення податкового навантаження	5	5	5	5
зростання попиту в результаті зменшення ціни	10	29	10	29
Вплив нетарифних обмежень, зокрема:	-357	-357	-164	26
антидемпінгові та спеціальні заходи ЄС	-40	-40	-20	0
поширення квоти ЄС на металопродукцію на країни-кандидати	-260	-260	-130	0
невідповідність української сільськогоспо-дарської продукції стандартам ЄС	-80	-80	-40	0
розширення ринку збуту у зв'язку з прискореним зростанням країн-кандидатів	23	23	26	26
Загалом	-342	-323	-149	60

*2004-2005 роки; **2006-2007 роки

Джерело: Держкомстат. Розрахунки: МЦПД

Загальний позитивний ефект розширення ЄС певною мірою пояснюється зниженням середнього тарифу в країнах-нових членах ЄС, внаслідок встановлення загального торговельного режиму.

Крім цього відбулося збільшення квот на експорт деяких сталеливарних виробів та збереження поставок до розширеного союзу товарів, які є предметом антидемпінгового заходів в ЄС, зокрема карбіду кремнію та нітрату амонію. Так, 22 червня 2004 року парафовано угоду, яка передбачає на 2004 рік квоту на сталь 607 тис. тонн замість попередньої 184,5 тис. тонн. *

Окремо можна відзначити торгівлю текстилем та одягом. Обсяги експорту українських товарів цієї групи до країн ЄС у 2003 р. досягли 515 млн. дол. США - понад половину всього експорту текстилю з України. Українські виробники набули досвіду співробітництва з європейськими партнерами, створено чимало спільних підприємств, поліпшився їхній технічний стан і якість продукції

9 березня поточного року, виступаючи в німецькому бундестазі, Президент Віктор Ющенко вкотре наголосив на середньостроковому тактичному орієнтирі України – завершенні переговорів про асоціацію з ЄС до 2007 року. На сьогоднішній день виконання умов ЄС ще не позначилося на Україні, оскільки йшлося лише про початковий процес стандартизації і «віртуальні» умови демократії і свободи слова, що тільки сприятливо позначаються на населенні. Однак передують цьому ще болісні реформи, частина з яких може стати фатальною для деякого з українців.

Особливе занепокоєння пов'язане з тим, що країни ЦСЄ почали проводити такі реформи ще в середині 90-х років, це дало їм можливість поступового впровадження політики ЄС у різні сфери життя, хоча і це не врятувало від шокової терапії реформ. Заяви Президента В.Ющенка про наміри вже до 2007 року ввійти в ЄС дають країні лише 2 роки на реформи. При цьому 1 рік припадає на парламентські вибори, і як результат, принесе певну стагнацію в законодавчій сфері.

Що ж очікує Україну при вступі до ЄС? На початковому етапі, як свідчить досвід усіх країн ЦСЄ, буде відзначатися спад ВВП і сільськогосподарського виробництва. [6]

Сьогодні сільське господарство в країні має величезний сегмент присадибних господарств, що де-факто є ключовим постачальником продуктів у регіонах (на рівні сіл і селищ міського типу). Іншими словами, переважна частина пенсіонерів у центральних, південних і західних краях задіяна в сільському господарстві. Вступ до ЄС змусить запровадити заборону на торгівлю несертифікованою продукцією на ринках, що, за попередніми підрахунками, скоротить їхні доходи на 60-70%.

Однак безробіття стане не тільки характерним для сільського господарства. Важка промисловість, малий бізнес, орієнтований на внутрішній ринок, також зазнають короткострокових проблем, супроводжуваних зростанням безробіття. Обов'язкова реструктуризація металургійної галузі, залізниць, вугільної промисловості і лібералізація енергетичного сектора призведуть до масових звільнень. За деякими даними, вступ Польщі до ЄС спричинився до втрати джерел існування для понад 100 тис. шахтарів і 40 тис. металургів.

Особлива проблема виникне в сфері харчової промисловості. Насамперед постраждає виробництво молока і м'яса, у зв'язку з величезною конкуренцією з боку виробників ЄС, які більш ефективні й одержують більше субсидій. В умовах спільного ринку це зробить українських фермерів ще менш конкурентноздатними навіть у порівнянні з фермерами країн-нових членів ЄС.

Багато підприємств не витримають конкуренції з боку імпорту з країн ЄС і закриються. Варто звернути увагу і на те, що ЄС вважає передчасним поширювати на нових членів право вільного переміщення робочої сили протягом з 2 до 7 років. Це значить, що мільйони українців, що позбулися роботи в Україні, не зможуть компенсувати втрати пошуком роботи за її межами.

Попередній прогноз свідчить про те, що еміграція з України потенційно становила б додатково 8-10 мільйонів людей (не рахуючи 7 мільйонів внутрішніх заробітчан). Ситуація ускладниться і тим, що зі входженням в Єврозону Україна втратить можливість самостійною фінансовою політикою регулювати трудову зайнятість усередині країни.

Після вступу до ЄС зміниться торговельний режим України з третіми країнами, зокрема, Росією, США, Китаєм і Японією, що призведе до подорожчання імпорту з цих держав. Усі угоди про пільговий режим торгівлі з Росією втрачатимуть чинність. Набудуть дії тверді квоти й обмеження ЄС, у зв'язку з чим, наприклад, російські металургійні підприємства одержать великі переваги порівняно з українськими. У сфері експорту зникне пільговий режим постачань продукції, хоча експортні можливості зростуть.

Закупівля енергоносіїв здійснюватиметься за європейськими ринковими цінами. В підсумку відбудеться неминуче зростання цін на комунальні послуги.

Весь процес супроводжуватиметься зростанням цін на 20-30%, що стане фатальним для деяких груп населення, які й так живуть за межею бідності. Так, наприклад, якщо до травня 2004 року населення Латвії могло добре прожити на 300-500 євро, то після вступу до ЄС цих грошей ледь вистачає на їжу. Для порівняння, в Україні середня зарплата становить менше 100 євро. Незважаючи на те, що вступ до ЄС передбачає вирівнювання цін до рівня європейських, варто пам'ятати, що європейські стандарти замовчують при цьому розміри зарплат і пенсій. Іншим прикладом зростання цін може стати подорожчання ліків у країнах ЦСЄ. З розширенням Євросоюзу цей вид продукції подорожчав у три-чотири рази.

Перевагою вступу до ЄС, безумовно, буде спрощення митних процедур, однак з ними збільшиться і бюрократичний процес. Бізнесмени Прибалтики зазначають, що після вступу до Євросоюзу, договірна документація стала займати біля 80-ти сторінок, замість традиційних чотирьох.

Збільшиться і вартість обов'язкового страхування відповідальності власників транспортних засобів. Торік його вартість у ЦСЄ зросла в ціні на 30-50%. З європейськими цінами на бензин багатьом автомобілістам буде вигідніше продавати своїх «залізних коней». Адаже європейські екологічні стандарти фактично зроблять не вигідними використання «копійок», «Жигулів» та інших зразків вітчизняного автомобілебудування.

Безумовно, приємно відчувати себе членом єдиної Європи. Підтримуючи вступ до ЄС, більшість громадян має на увазі рівень добробуту в найбільш розвинутих країнах Європи, забуваючи при цьому, який тривалий шлях пройшли ці країни в становленні своєї економіки і скільки мільйонів людей втратили все на цьому складному шляху. Чи готове населення України до такого випробування - покаже час, позаяк якщо вірити президентським планам, реформи розпочнуться вже цього року.

1. Національна безпека і оборона. Україна на шляху до Європейської інтеграції. – 2000. – №9.
2. Сервер аналітичної групи «Da Vinci AG» <http://www.davinci.org.ua/>
3. Вплив розширення ЄС 2004 року на зовнішню торгівлю України: Звіт про дослідження / Міжнародний центр перспективних досліджень. – Київ, 2003. – 15 с.
4. http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/cgi-bin/valmenu_miss.sh?0p0401.html
5. Див: Державний комітет статистики України. Річна статистична інформація: Зовнішньоекономічна діяльність. – 2004. – [Цит. 2004, 4 листопада]. – Доступний з: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. <http://www.icps.kiev.ua/project.html> pid=12

SUMMARY

Marta Baranchikova. THE FUTURE OF UKRAINE ON THE WAY TO EU

Eurointegration is a strategic tendency of Ukrainian foreign policy. The article is a kind of prognosis about the future cooperation and relations between European Union and Ukraine. It tells about different problems and difficulties which our country faces on its way to Europe.

The author of the proper article gives some recent information and data about the economy of 10 new countries of the European Union, which became its members on the 1st of May 2004.

After the enlargement of the European Union in 2004, Ukraine became a neighbour of a single market containing 25 states. It is, no doubt, a great advantage to our country, because cooperation with EU partners opens a lot of new opportunities to Ukrainian economy. But according to the political course of our new government, Ukraine is going to join to the European Union in 2007. This is too short period for our country, because our economy is too weak yet. The example of Central and Eastern European countries shows that we have to pass at least 10-15 years period of reforms and adaptation to the new requirements before becoming a member of such a huge economic and currency union. A two-years period is impossible for this task, that's why the author concentrates us on this idea.

Although it is generally considered that integration is a positive phenomenon, it still has some disadvantages. And this disadvantages concern especially people living in the integrating states. In this article the accent is given to the negative effects of this phenomenon.

*Вовканич Іван,
Сюсько Іван
(м. Ужгород)*

СТОСУНКИ МІЖ УКРАЇНОЮ І ЄС В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ДОСВІДУ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Після періоду революційного пориву та першопочаткового романтизму в діяльності нових українських державно-політичних еліт на міжнародній арені, здається, що зараз наступила певна пауза в зовнішньополітичній активності щодо реалізації стратегії прискореної інтеграції України до Європейського Союзу. Хоча, можливо, навпаки, на всіх рівнях, в тому числі і на рівні вищого державного керівництва України відбувається переоцінка ситуації, завдань та орієнтирів євроінтеграції і перехід від періоду політичного “романтизму” до реалізму і прагматизму.

Чергова хвиля розширення Європейського Союзу в 2004 році, на жаль, як і прогнозувалося нами раніше, привела до сегментації регіону постсоціалістичної Центральної та Східної Європи на дві частини [1]:

Перша – центральноєвропейські держави, які стали повноправними членами НАТО і ЄС.

Друга – східноєвропейські держави, в тому числі Україна, що залишилися поза євроатлантичними структурами.

Потрібно підкреслити, що перша група держав з регіону Центральної та Східної Європи за відносно короткий період – всього за приблизно 15 років успішно здійснила свідомий історичний вибір і цілеспрямовано змістилася в системі геополітичних координат міжнародних відносин у більш сприятливу і стабільну сферу в європейському, євразійському і глобальному вимірах внаслідок:

– зміни суспільного ладу шляхом послідовних і системних політичних, економічних та інших реформ і будівництва демократичного громадянського суспільства та ринкової економіки;

– кардинальної переорієнтації своєї зовнішньої політики зі Сходу на Захід уже з початку 1990-х років та поступової переорієнтації системи зовнішньоекономічних зв'язків на ЄС;

– виконання вимог до претендентів на вступ до ЄС і НАТО та чіткого забезпечення конкретних критеріїв, зокрема, загальних політичних і економічних т.зв. “копенгагенських” – щодо членства в ЄС.

Врахування досвіду системних реформ і та євроатлантичної інтеграції провідних держав Центральної та Східної Європи при розробці і реалізації євроінтеграційної стратегії України представляється важливим і практично значущим.

Для України беззаперечним позитивом останньої хвилі розширення ЄС є те, що зона стабільності і колективної безпеки, єдиного європейського і